

Oppfølging av Kirkemøtes vedtak KM 07/23 Likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet – universell utforming av og i kirken

Vedlegg: [Saksdokument KM 07/23](#); [Vedtak KM 07/23](#); [Saksdokument UKM 07/22](#); [Protokoll KM 22](#) (sak 07/22)

Saksorientering

1. Innledning

En anslår at 15-20% av befolkningen i Norge har en funksjonsnedsettelse. Mennesker med funksjonsnedsettelser er en sammensatt gruppe. Noen er født med en funksjonsnedsettelse, andre har fått den i løpet av livet. Noen funksjonsnedsettelser er synlige, noen er usynlige. Det kan være bevegelseshemminger, syns- eller hørselshemming, utviklingshemming og forskjellige sykdommer som medfører funksjonshemminger.

I august 2023 behandlet Kirkemøtet saken «Likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet – universell utforming av og i kirken». Den handler om hvordan en i dag forstår og tolker funksjonshemming og universell utforming. Videre beskriver saken mangfoldet av barrierer mennesker med funksjonsnedsettelser opplever i kirken. På bakgrunn av innspill fra interesseorganisasjoner, forsknings- og kompetansemiljøer er det identifisert konkrete utfordringer som kirken både nasjonalt, regionalt og lokalt trenger å jobbe med. Disse dannet grunnlaget for Kirkemøtets vedtak som omfatter tiltak på 7 ulike områder for å sikre likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet i Den norske kirke.

Hensikten med dette saksfremlegget er å innlede samtalen i bispedømmerådet om hvordan Kirkemøtets vedtak skal følges opp i bispedømmet.

Noen viktige endringer og utfordringer på området det er særskilt viktig å være oppmerksom på:

a. Synet på funksjonshemming har endret seg radikalt de siste 20 årene.

Menneskerettigheter er grunnleggende rettigheter som alle mennesker har fordi vi er mennesker. Til tross for dette viser dokumentasjon og forskning at funksjonshemmede har vært, og er, utsatt for mer omfattende og mer alvorlige menneskerettighetsbrudd enn personer uten funksjonshemminger.

Derfor er det menneskerettslige vernet bekreftet og konkretisert gjennom FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Konvensjonen ble ratifisert av Norge i 2013. Den er derfor rettslig bindende, men så langt ikke inkorporert i norsk lov.

Hovedformålet med konvensjonen er å «fremme, verne om og sikre mennesker med nedsatt funksjonsevne full og likeverdig rett til å nyte alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter, og å fremme respekten for deres iboende verdighet» (art. 1). CRPD presiserer at alle personer, uansett funksjonsnedsettelse, har rett til å delta i samfunnet på lik linje med andre og at dette også gjelder deltakelse i kulturliv, fritidsaktiviteter og idrett (art. 30). CRPD handler ikke om at noen skal ha nye eller flere rettigheter enn andre, men understreker at menneskerettighetene gjelder alle. Når konvensjonen fremhever universell utforming, likeverd og tilgjengelighet, understreker den betydningen av å se at det å ha rettigheter forutsetter å kunne benytte seg av rettighetene.

Tilgjengelighet fungerer derfor som en bro mellom det å ha rettigheter og det å kunne benytte seg av

sine rettigheter. Tilgjengelighet er derfor viktig for å kunne være en likeverdig og anerkjent medborger.

CRPD innebærer et paradigmeskifte i synet på mennesker med nedsatt funksjonsevne. I CRPD slås det fast at det er et relasjonelt syn på funksjonshemming som skal gjelde. Det relasjonelle synet innebærer at funksjonshemmingen oppstår i møtet mellom individ og samfunn. Avhengig av individets forutsetninger og samfunnets tilrettelegging eller tilgjengelighet oppstår en større eller mindre grad av funksjonshemming. I NOU 2023: 13 [På høy tid — Realisering av funksjonshindredes rettigheter](#), brukes begrepet mennesker som møter funksjonshindre, for å understreke at funksjonshemmingen ikke er en egenskap ved individet, men ofte oppstår som følge av manglende tilrettelegging. Man ser ikke lenger på mennesker som møter funksjonshindre som personer som trenger omsorg (eller som tjenestemottakere), men som likeverdige samfunnsborgere som har rett på tilrettelegging for å kunne delta på lik linje med øvrige borgere.

b. Status i Norge

Flere norske lover skal fremme likestilling og hindre diskriminering, og de stiller krav om universell utforming som en forutsetning for dette. Likestillings- og diskrimineringsloven forbyr diskriminering bl.a. på grunn av funksjonsnedsettelse. EUs tilgjengelighetsdirektiv stiller krav om universell utforming av digitale tjenester som nettsider, bankautomater, e-bøker, smarttelefoner og annet. I Plan- og bygningsloven er universell utforming et av de sentrale begrep. Allikevel ser en at funksjonshemmede i høy grad er systematisk diskriminert i det norske samfunnet. Interesse- og menneskerettighetsorganisasjoner peker blant annet på sysselsetting, boliger og offentlige bygg, ytringsfrihet, holdninger, livskvalitet og det sosiale livet som områder der funksjonshemmede skårer mye dårligere enn resten av befolkningen. Dette fører til omfattende utenforskap. Utviklingshemmede blir særskilt diskriminert i alle nevnte områder og er utsatt for vold og tvang. Samer, skeive og andre sosiale grupper eller minoriteter med funksjonshemming er spesielt utsatt for diskriminering, i tillegg til mobbing, hatytringer, vold og overgrep.

c. Aktuelle problemstillinger for Den norske kirkes virksomhet i Borg

Lovverket gir som nevnt over mange rettigheter, men praksis er annerledes, også når det gjelder kirkens virksomhet. Dette gjelder bla retten til tros- og livssynsutøvelse alene eller sammen med andre. Særlig personer som trenger døgnbemanning, er utsatt for å ikke få sine rettigheter i praksis. Søndagsgudstjeneste, fritidsaktiviteter m m krever transport og personale. Dette er det ofte ikke budsjettet for selv om dette er rettigheter også for personer på sykehjem og i bofellesskap. Konfirmanter får ikke bistand til å delta på undervisning eller leir. Menighetene har en viktig oppgave i å sette søkelys på dette. Kartlegging vil vise at mange av kirkens medlemmer ikke får delta på kirkens gudstjenester og aktiviteter. De får heller ikke besøk av prest, kateket eller diakon. Samarbeid mellom kirke og kommunens helse -og omsorgstjeneste er derfor viktig for at mennesker skal få leve ut sin tro.

Samtidig er det også i kirken en utfordring at fellesskapene i kirken ikke er inkluderende og tilrettelagt for alle, både fysisk og åndelig. Tor Ivar Torgauten tidligere inkluderingsprest i Den norske kirke i Borg har adressert dette gjennom sitt arbeid, nå senest i boken «Også jeg hører med. Undertittel: «Kirke for, av og med alle». Boka tar et oppgjør med en praksis og en kultur som hindrer en kirke «for, av og med alle» å vokse fram. Samtidig peker den på de byggesteinene som fører til en kirke hvor det ikke er forskjell på folk. Boka viser at både Den norske kirkes egne dokumenter og læregrunnlag er tydelig på at kirken er en kirke for, av og med alle. Problemet er at kirkens praksis viser noe annet. Erfaringer og vitnesbyrd fra mennesker som møter funksjonshindre og deres pårørende forteller at de blir tilbudt spesielle fellesskap eller spesielle løsninger som stigmatiserer fordi de ordinære fellesskapene eller løsningene ikke er tilgjengelig for dem, enten det gjelder

konfirmasjonsundervisning, tilgang til gudstjeneste eller barneaktiviteter. Manglende tilrettelegging har som konsekvens at mange i realiteten opplever kirken som ekskluderende.

Biskop Kari har gjennom sitt nyttårsforedrag 2023 tematisert at vi trenger en “funkisteologi” som handler om hvordan vi fortolker helbredelsesfortellingene i vår tid. I dette arbeidet inngår å snu fortellingene “på hodet”. Fortellingene handler kanskje ikke om at det er den blinde eller lamme som skal helbredes. Jesus spør: Hva kan jeg gjøre for deg? Han antar ikke at han vet. Vi må spørre oss om det er fellesskapene som må helbredes slik at det enkelte menneske ikke må inkluderes, men er en helt naturlig del av fellesskapet.

d. Kobling til handlingsplanen for Samfunn og diakoni, område 4 Lokal rettferdighet

En av de fire hovedsøylene innenfor diakonien er kampen for rettferdighet. Diakoni handler ikke bare om å hjelpe. Det handler også om kampen for et samfunn der alle behandler hverandre som reelt likeverdige. Diakoni handler om å myndiggjøre og utruste mennesker til å stå opp for egne og andres rettigheter og til å delta i å bygge inkluderende og demokratiske samfunn. *Dette vil kreve en forståelse av funksjonshemming som relasjonell og ikke som en egenskap ved individet.* Lokal rettferdighet legger til grunn en forståelse av menneskerettighetene som kirkelig og diakonalt forpliktende, i samsvar med tanken om den allmenne åpenbaring og gudbilledligheten hos alle mennesker og som et uttrykk for nestekjærlighet. Rettferdighetsperspektivet holdes derfor ikke adskilt fra definisjonen av diakoni som nestekjærlighet. Det samme gjelder inkluderende fellesskap. I Borg bispedømmes innsatsområde Lokal rettferdighet inngår dette aspektet, begrunnet i en forståelse av utenforskap og ikke-inkluderende fellesskap som urett. *Den norske kirke må starte med seg selv; invitere mennesker som møter funksjonshindre inn i utviklingsarbeid, og være åpen for egne fordommer og diskriminerende praksis.*

Aktuelle Resultatmål:

- 1.2.1 Kirken deltar aktivt i samfunnsdebatten og på ulike arenaer i det offentlige rom
- 3.1.3 Kirken bidrar til fred og rettferdighet i verden
- 2.3.2 Styrker samarbeid med organisasjoner og andre aktører i lokalsamfunnet
- 3.1.3 Kirken tilbyr ulike møteplasser og arenaer

2. Utfordringer og status på aktuelle områder i Den norske kirke i Borg

I det følgende nevnes utfordringene som er identifisert og temaene Kirkemøtet har vedtatt at det skal tas tak i.

2.1 Deltakelse og representasjon

- *Finnes strukturer for medbestemmelse som samarbeidsarenaer, råd e.l.?*

Nedre Romerike prosti har samarbeidet med NFU i mange år. De har også samarbeidet med Ups and Downs Romerike. NFU og Skårer menighet har hvert år sommerfestival i samarbeid. Der deltar Friskis og svettis og ulike idrettslag og musikkgrupper.

Skårer menighet samarbeider med den tilrettelagte bedriften Norasonde i Lillestrøm. Inkluderingspresten jobber sammen med Sondre Myrseth en dag i uka i menigheten og på kirkegården. De deltar da på møter som stabsmøter, styringsgruppa, ressursgruppa og babysang og generasjonssang.

Tidligere har det vært et årlig møte mellom biskop og interesse- og brukerorganisasjoner i Østfold, men dette bortfalt da Viken ble etablert.

- *Har menigheter i bispedømmet jobbet med inkluderende frivillighet?*

I Nedre Romerike prosti har det i flere menigheter vært jobbet med inkluderende frivillighet. Det gjelder ulike oppgaver i gudstjenesten som feks korsbærer, nattverdutdeler, kirkekafehjelpere, lede forbønn, delta i samtalepreken, delta med tegn, være forsanger m m. Koret Syng med oss deltar i søndagsgudstjenester i prostiet og da er det med planlagt frivillig tjeneste fra deltagere i koret.

Vi har dessverre ikke oversikt over hvor vanlig dette er i resten av bispedømmet.

2.2 Kompetanse og bevissthet

- *Hvem har kunnskap om funksjonshemming, universell utforming og tilrettelegging, og vet menighetens ansatte hvem de kan kontakte dersom de har spørsmål om disse temaene?*

Bispedømmerådets sekretariat har en rådgiver som jobber med universell utforming av kirkebygg, og en rådgiver som har særskilt kompetanse på funksjonshemming og FN konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne, samt en prest som jobber med tilrettelegging og inkludering med og for mennesker med funksjonshemming. Medarbeidere i Borg kan lett finne kontaklinformasjon til kompetanse og ressurser.

- *Kjenner en til barrierer funksjonshemmede møter i kirken?*

Bispedømmerådets sekretariat har en viss oversikt over barrierer som møter mennesker med funksjonsnedsettelse i kirkelige handlinger og aktiviteter. Kunnskapen er basert på kartlegging som beskrives lenger ned, og på historier fortalt av enkeltpersoner og interesseorganisasjoner som KABB (kristent arbeid blant blinde) og NFU (Norsk forbund for utviklingshemmede). Tidligere spesialprest Tor Ivar Torgauten har skrevet flere bøker om mennesker med utviklingshemmede og barrierer som de møter for å kunne delta i menighetenes fellesskap.

- *Er universell utforming og tilgjengelighet temaer på visitaser?*

Universell utforming og tilgjengeligheter tema i på visitaser. Det er en del av visitasinnberetningen punkt 4 d:

- a. Inkluderende menighet-Hvordan ivaretas deltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne? Se veileder [sjekklister-inkluderende-menighet-lav.pdf \(kirken.no\)](#)

- I gudstjenesten
- I trosopplæringen
- I samhandling med kommune
- I arbeid med universell utforming

Arbeidet med inkluderende menighet kommenteres i visitasforedraget med anbefalinger til videre arbeid.

- *Hvilke arenaer for kompetansebygging og erfaringsdeling finnes? Fins det kompetansemiljøer det er relevant å benytte i vårt område?*

Generelt er sjekklister for inkluderende menighet et viktig verktøy for å heve kompetanse og kunnskap om universell utforming og tilgjengelighet: [Vår inkluderende menighet - Borg Biskop og Bispedømmeråd \(kirken.no\)](#)

Følgende arenaer brukes til kompetansedeling og erfaringsdeling:

- Biskopens nyttårssamling for prester

- Biskopens fagdager for kirkelige medarbeidere
- Webinarer innen kirkebygg, diakoni og kommunikasjon
- Møter i regionalt og lokale arbeidsgiverfora
- Prostemøter regionalt og prestemøter lokalt
- Stabsmøter og stabdager lokalt
- Tverrfaglige fagdager i prosti og fellesrås
- E-læringskurs 100 % Helt med

Høgskolen i Østfold og fagskolen i Viken er relevante kompetansemiljøer for arbeidet med habilitering, tilrettelegging og utvikling av inkluderende miljøer.

2.3 Fysiske barrierer

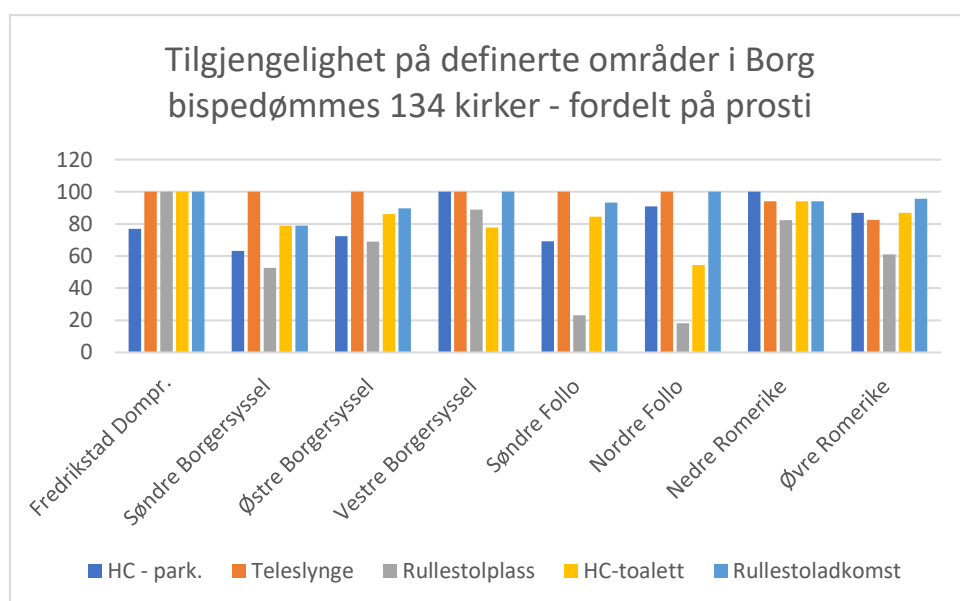
- *Hva vet bispedømmet om tilstanden av kirkebyggene og utearealene når det gjelder universell utforming?*

Fra årsrapporten 2023

Resultatene av kirkekontrollen i 2021 viste at 47 kirker slo dårlig ut på tilgjengelighet. Tallet representerte 37 % av kirkene som det ble rapportert på i Borg bispedømme. Resultatet gav et dårligere bilde enn landsgjennomsnittet. Ved innblikk i KA's kirkebyggdatabase på området fysisk tilrettelegging, ble det ved årsrapportarbeidet for 2022 oppdaget manglende registrering av opplysninger for en rekke av kirkene i bispedømmet. For å bøte på dette gjennomførte kirke- og samfunnsavdelingen en undersøkelse på noen sentrale punkter, og kirkevergene ble kontaktet for kvalitetssikring. Utviklingen i 2023, er synonymt med hva kirkevergene har meldt tilbake på en tilsvarende forespørsel.

På utfylt skjema har kirkevergene rapportert tilbake på sine kirker om tilstanden på disse fem punktene:

1. Om det er avsatt og markert plass til HC – parkering?
2. Om kirken har teleslyngeanlegg?
3. Om det er avsatt rullestolplass i kirkerommet?
4. Om det er HC – toalett på kirkestedet/nær kirken?
5. Om det er rullestoladkomst inn i kirken?

Diagrammet viser resultatene av undersøkelsen fordelt på prosti, og slår litt ulikt ut i prostiene. Dette kan skyldes ulike forhold som f.eks: Vernestatus, kommuneøkonomi, planstatus osv. Spesielt er etablering av rullestoladkomst og HC-toiletter kostnadskrevende.

Kirkevergenes tilbakemelding tyder på at tilgjengeligheten er betydelig bedre enn hva som framkommer i kirkebyggdatabasen. Når vi sammenligner tallene fra i fjor er det uten tvil fra 2022 – 2023 best utvikling i Nedre Romerike, der det er Lillestrøm kirkelige fellesråd som er ledende. Vi ser også at det skjer en god utvikling på Øvre Romerike nærmere bestemt på Eidsvoll. Sørøver i bispedømmet er det i Østre Borgefylke prosti som viser best utvikling, og det er Indre Østfold kirkelige fellesråd som har størst bevegelse i riktig retning på universell utforming.

Enda er det helt klart et stykke å gå i hvert prosti i arbeidet for å få kirkene og kirkestedene universelt utformet.

Nytt system for oversikt på vei

Den nye kirkebyggdatabasen i regi av KA har fått navnet “Ordna Eiendom”, og er under utrulling til fellesrådene. Den nye eiendomsbasen skal gjøre forvaltningen enklere. Vitec Plania er firmaet som skal levere det nasjonale eiendomssystemet.

Databasen skal omfatte både kirkebygg og gravplasser. Framdriftsplanen er inndelt i tre faser.

Fase 1 - 1.12.2023 -til 1.5.2024 Oppsett av FDV-funksjonalitet med brannbok, elbok, anlegg, arbeidsordrer, inventarregistrering via app. Sikker innlogging.

Fase 2 – 1.5.2024 - 1.11. 2024 Funksjoner for eiendomssystem, forsikring, kirkekontroll, APIer mm.

Fase 3 – 1.11. 2024 – 1.3.2025 Tilleggsmoduler og spesialfunksjoner

Hovedorganisasjonen KA informerer om at kursingen av fellesrådene er godt i gang, og utrulling har startet. Den nye basen vil bli et viktig verktøy for å lukke bygningsmessige avvik, og være en hjelp til å jobbe strategisk med utviklingen på den universelle utformingen. KA har informert om at det i 2025 vil komme ny kirkekontroll, og da skal registreringen skje i den nye databasen. Signalene som KA har sendt ut, tyder på at de ønsker å gi tilgang databasetilgang til saksbehandlerne i bispedømmene.

- *Har noen menigheter/fellesråd jobbet strategisk med universell utforming?*

Resultatene vi har presentert i årsrapportene 22 og 23, viser at det er mange fellesråd som har gjort tiltak, men det er også mye som gjenstår. Høsten 2023 arrangerte det nasjonale kirkebyggforvalternettverket samling i Lillestrøm kirke, og hvor universell utforming var et av hovedtemaene. Samlingen innebar også et møte med mennesker fra Borg som har funksjonsnedsettelse. Kirkevergene og kirkebygg forvalterne som var tilstede ble sterkt oppfordret til å jobbe strategisk med UU. Dette ble senere fulgt opp med webinar i januar 2024, hvor temaet var "Om det å legge gode planer for universell utforming". Således har det vært tydelig kommunisert at UU må på dagorden hos det enkelt fellesråd.

- *Er universell utforming prioritert i forvaltning av kirkebygg, utearealer, kontorbygg osv.*

Når biskopen svarer ut i saker som berører kirkebygg, utearealer, kontorbygg etc. er UU høyt opp på agendaen. Når det gjelder det enkelte fellesråd, så ser vi jo at det er gjort mye bra, men at det også er fellesråd som sliter med å få noe framgang på den universelle utformingen. Det er nok dessverre også å melde at en rekke kirkekontorer ikke er der man burde være i 2024 med UU.

- *Hvordan er samhandling med fellesråd/ene, kommunen/e/ og fylkeskommunen om universell utforming?*

Samhandlingen mellom bdr og fellesrådene foregår gjennom direkte kontakt i forbindelse med forvaltningssaker, webinarer og rådgivning i forbindelse med kirkebevaringsprogrammet. Størrelsen, omfanget og utviklingen, er ofte styrt av økonomisk evne, vilje til å jobbe strategisk, forskriftsendringer og vedtak, men det aller viktigste er nok kompetanse. Samhandling med kommunen er noen steder god, og da får man gjort en del. Fylkeskommunen har publisert stoff på sine sider, men samhandlingen her er nok litt mer diffus. I saksbehandlingen om tiltak på kirkebygg, f. eks utvendige ramper involverer dette som regel både Statsforvalteren og fylkeskommunen. I kommuner der det er nedsatt råd for mennesker med funksjonsnedsettelse er vil disse være naturlige samarbeidspartnere, men mitt inntrykk er at ikke alle kirkeverger benytter den muligheten.

- *Har man nødvendig kompetanse?*

Kompetansen er nok ganske varierende ute i fellesrådene. For å styrke kompetansen har Kirke- og samfunnsavdelingen gitt kirkevergene og kirkebyggforvalterne i bispedømmet et webinar tilbud dette året. To av webinarene som er gjennomført, har fokusert sterkt på universell utforming. Det nye kirkebevaringsprogrammet åpner for muligheter til å jobbe strategisk med kirkeprosjekter hvor tiltak for å bedre tilgjengeligheten kan løftes fram som en del av et rehabiliteringsprosjekt. Her ligger det også muligheter til å gjennomføre kompetansehevende tiltak som endel av et slikt prosjekt.

2.4 Ikke-fysiske barrierer

- *Er funksjonshemmingsteologi et tema og hvordan kan kjennskap til den styrkes?*

Biskopen løfter funksjonshemmingsteologi i sine nyttårssamlinger og foredrag til kirkelige medarbeidere. De fleste prestene har jobbet videre med dette som tema i prestemøter eller tverrfaglige samlinger lokalt:

-Nedre Romerike: Høst 23 med inkluderingsprest

-Østre Borgefylke: Tverrfaglig fagdag vår 24 med inkluderingsprest og KABB

--Vestre Borgefylke: Ikke samling.

Søndre Follo: Fagsamling for prester, undervisningsansatte og diakoner vår 24 med inkluderingsprest og KABB.

-Øvre Romerike: Inspirasjonskveld med inkluderingsprest og KABB vår 24, fagsamling for prester med inkluderingsprest høst 23, høst 24 er alle prester bedt om å ta "100% MED" oppsamlingsheat for prester som ikke har fått gjort det i jan 25. Avtalt med kirkeverger at de fleste staver tar kurset sammen lokalt.

- *Har en tematisert tilgjengeligheten av gudstjenesten? Er det for eksempel gjort erfaringer med «Papirløse gudstjenester»?*

Gjennom inkluderingsprest Tor Ivar Torgauten har arbeidet med gudstjeneste og formidling av bibeltekster til alle vært sentralt. I boka og studieopplegget berørt, begeistret og fornyet, å gi plass for bibelfortellingene er det utviklet mange ideer til hvordan forkynnelsen og gudstjenester kan bli mer tilgjengelig for alle. Mange menigheter har program på skjerm og ikke papir, men det hjelper jo ikke synshemmede. Borg har laget en håndbok for menigheten som gir gode tips til synshemmede og gudstjeneste (Ca 2017-18?) [En håndbok for menigheten.pdf \(kabb.no\)](#) Prosjekt "Salmebok for alle " i regi KABB er underveis. I boken gudstjeneste for alle

- *Hvordan har bispedømmet jobbet med inkludering og tilrettelegging av læring og undervisning?*

-Bispedømmet har samarbeidet med KABB om å lage et e-læringskurs for ansatte kalt 100% MED, som ble klart til bruk i 2022. Det handler om hvordan man kan tilrettelegge menighetslivet, herunder

den kirkelige undervisning og læring, for barn og unge.

I noen prostier er det avholdt fagsamlinger der kurset er tatt i fellesskap.

Inkluderingsprest og KABB har også deltatt på flere slike samlinger, både i staber og i prostier.

Staber er oppfordret til å ta kurset sammen.

-Bispedømmet har informert om/delt erfaringer om en rekke konkrete hjelpemidler i arbeidet:

Noen menigheter har temaplaner som henger i barnehøyde på veggen som bidrar til bedre kommunikasjon. Feks ord som kirke, orgel, alter, kors m m

I babysang og småbarnssang bruker noen menigheter Salmesangkort: Viser tegn til kjente salmer.

Feks Måne og sol, Ingen er for liten til å se Guds under, Deilig er jorden, Et barn er født i Betlehem osv. Det er laget tegnsatte versjoner av syv ofte brukte salmer som ligger på youtube og tilgjengelig for alle.

På Øvre Romerike spleiser fellerådene på en pott som går til tilrettelegging og tilgjengelighet for barn og unge med funksjonsnedsettelse. Hvert felleråd betaler inn 5.000,- til en pott som inkluderingspresten disponerer. Eksempler på tiltak er transport, ekstra personer på tiltak og direkte utgifter til materiell og kurs.

"Tale Bustehale" er et godt pedagogisk og inkluderende tilbud som alle menigheter bør bruke.

Filmene kan brukes til alle barn i alderen 3-7 år og også eldre barn med til tale" I 2023 ble det holdt tre kurs og to inspirasjonssamlinger om "Tegn til tale"

-Bispedømmet arbeider fortløpende med å følge opp menighetens arbeid innenfor kirkelig undervisning og læring:

I "Gud gir-vi deler" som er navnet på kirkens plan for trosopplæring frem til 2024 er "Inkludering og tilrettelegging" en av 11 sentrale dimensjoner som skal gjennomsyre alt arbeid. I arbeidet med å få godkjent lokale planer har menighetene beskrevet hvordan de vil arbeide med denne dimensjonen. Alle planene er gjennomgått og godkjent av biskopen.

I årsrapporten som leveres hvert år i trosopplæringsverktøyet rapporteres det under hvert enkelt tiltak om noen har fått spesiell tilrettelegging. Bispedømmets rådgiver for barn og unge, og inkluderingspresten har gjennom nettverksmøter, årssamtaler for trosopplæring, besøk ute og i fortløpende dialog med menighetene tematisert dette feltet.

I den nye planen for kirkelig undervisning og læring, vedtatt på Kirkemøtet 2024, heter kapittel 6, "Likeverdig deltakelse, medvirkning og medborgerskap". Bispedømmet vil få en viktig rolle i å hjelpe menighetene til å implementere dette i sitt arbeid.

En konsekvens av den nye planen er at menighetene ikke lenger skal lage sin egen lokale plan for trosopplæring, men dette feltet skal integreres i menighetens samlede plan for virksomheten som skal lage i det nye digitale verktøyet "Kirka vår". Her vil det bli nødvendig med god veiledning fra bispedømmets side.

Det gjenstår mye på dette feltet. Breddetiltak bør i utgangspunktet ha en inkluderende profil, feks er Tårnagendtag med fokus på tårnklattring ganske ekskluderende

Bispedømmet har identifisert følgende utfordringer når det gjelder inkludering og tilrettelegging av læring og undervisning:

-Det er få breddetiltak som er tilrettelagt for alle. Utgangspunktet i planlegging av trosopplæringstiltak må være at alle skal kunne delta uten tilrettelegging. Deretter kan det utarbeides tiltak dersom det er nødvendig.

-Transport er en utfordring for mange barn og unge med behov for tilrettelegging. For å bedre situasjonen må menighetene ha god kommunikasjon med helse- og omsorgstjenesten i kommunene.

-Flere barn med utviklingshemming har ikke talespråk, men bruker enkle tegn. Da er det fint at de blir møtt med noen tegn som de kjenner. Det bedrer kommunikasjonen og tryggheten i møte med kirken. Det kan være ord som Jesus, Gud, orgel, kirke, synge, drikke, spise osv. Få ansatte behersker dette.

-Barn og ungdom med autisme og ADHD får ikke tilrettelegging som sikrer tilgjengelighet og deltagelse i barne- og ungdomstilbud.

Konfirmasjon se punkt 2.6

2.5 Kirken som arbeidsplass- Dette området blir behandlet i plan for likestilling, inkludering og mangfold.

- *Blir personer med funksjonsnedsettelse rekruttert til stillinger?*
- *Hvilke erfaringer har en med tilrettelegging for ansatte med funksjonsnedsettelse?*
- *Hva skjer når en ansatt får en funksjonsnedsettelse?*

2.6 Retten til tros- og livssynsutøvelse for mennesker som mottar helse- og omsorgstjenester-

- *Hvordan er inkluderingsarbeidet (HEL) organisert i bispedømmet?*

Nedre Romerike Prosti har registrert i Brønnøysundregisteret "Inkluderende kirke Nedre Romerike prosti". Det er en styringsgruppe med prosten, inkluderingspresten, deltager fra NFU, representant fra hver menighet og en mann med utviklingshemming. De har overansvaret for inkluderingsarbeidet Syng med oss, Lørdagskaffe og Møtested kirken.

Øvre Romerike prosti har en lignende ressursgruppe som også arrangerer tilrettelagte gudstjenester og sangstund med tegn for barn. De har også arr tre tegnkurs i samarbeid med inkluderingspresten.

- *Er tilrettelagt konfirmantundervisning organisert systematisk?*

Nei. Det er noe som hver enkelt menighet finner ut av selv. I Fredrikstad er det et fellesopplegg med Hanne Sveum Holm bla. I Nordre Follo er det også et samarbeid mellom menigheter. I Lørenskog, Lillestrøm og Rælingen samarbeides det om et opplegg hvor øvelser i koret Syng med oss, Møtested kirken og Lørdagskaffen er en del av opplegget i tilrettelagt konfirmasjon. Det fungerer fint og gjør at flere av konfirmantene fortsetter etter konfirmasjon. De har kommet inn i et fellesskap. Det er annet hvert år konfirmantleir på Solgården i Spania. Den organiserer inkluderingspresten.

- *Jobbes det systematisk med muligheter for religiøs deltakelse av demente?*

Menighetene har et varierende tilbud til personer med demens. Noen menigheter har mye godt tilbud og mange ansatte bruker mye tid på dette. Det er for eksempel demensvennlige gudstjenester, generasjons sang, samtaler, andakter, sangstunder besøk i kirkene med mer. Det er imidlertid ikke alle prester som deltar i dette. Noen steder er det diakonenes ansvar. Det er imidlertid tydelig i prestenes ordinasjonsløfte at de skal betjene syke og døende med ord og sakrament. Dette bør prioriteres høyere. Det ser ut som de aller fleste menigheter driver et arbeid på sykehjem. Samarbeid

med hjemmesykepleien er viktig. Da kan vi få kartlagt livssyn og tro før det er for sent. Sang og musikk er viktig. Mange husker godt de gamle salmene de lærte som barn.

- *Hvordan er kontakten med helse- og omsorgstjenesten knyttet til tros- og livssynsutøvelse?*

I diakonirapporten for 2023, melder 40 sokn at de har etablert samarbeid med kommunen for alles rett til trosutøvelse. Det er først og fremst uformelle avtaler, men de er godt etablert og fungerer tilfredsstillende. Det samarbeides med sykehjem, dagsenter, aktivitetssenter, hjemmesykepleien, omsorgsboliger, boliger og med miljøarbeidertjenesten. Samarbeidet omfatter fysiske møter og telefon- og mailkontakt mellom Dnk og den aktuelle institusjon/hjem.

68 sokn rapporterer om at de har andakt på institusjon og i 2023 ble det avholdt totalt 1741 andakter på institusjoner rundt om i Borg (Tall fra SSB).

Prosti	Totalt antall andakter på instit.
Domprostiet	250
Søndre Borge syssel	140
Østre Borge syssel	269
Vestre Borge syssel	201
Søndre Follo	199
Nordre Follo	190
Nedre Romerike	280
Øvre Romerike	212

2.7 Systemer, rutiner, planer og ansvar

- *Hvordan er ansvaret for oppfølging av KM-saken organisert i bispedømmet, inkludert ansvar for inkluderingsarbeid (HEL) og kirkebygg mm.?*

Arbeidet er definert som egen satsing i bispedømmerådets årsplan. Arbeidet med universell utforming og tilgjengelighet adresseres under alle strategimål, hvor tilhørighet og inkluderende er viktige kvaliteter vi jobber med og for. Det er prest som jobber med inkludering som har ansvar for Hel arbeidet, diakonirådgiver for samarbeid og avtaler med kommuner om retten til å praktisere tro og livssyn, og rådgiver kirkebygg iverksetter arbeidet rettet mot kirkebygg. Assisterende stiftsdirektør har et overordnet og helhetlig ansvar for bispedømmerådets arbeid med universell utforming og tilgjengelighet.

- *Hvordan ivaretas universell utforming i anskaffelser, planer og prosjekter?*

Universell utforming er en del av innkjøpspolitikken på bispedømmekontoret. Ellers ivaretas det i ulike prosjekter som for eksempel allehelgen, fagdager og samlinger.

3 Oppfølging av KM-vedtaket i Borg bispedømme

Komiteen som har behandlet saken på Kirkemøtet, peker på noen momenter som er viktig for oppfølgingen av vedtaket:

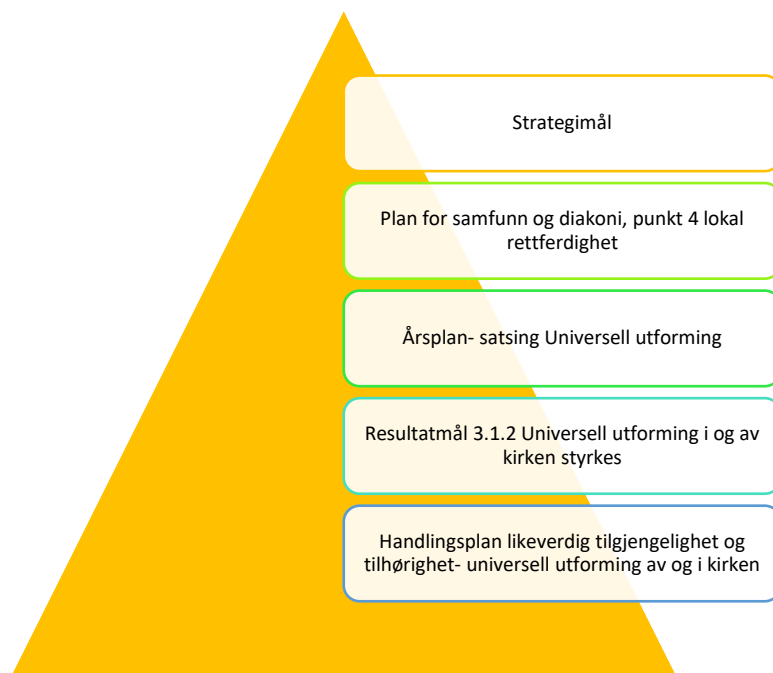
Slagordet «Ingenting om oss uten oss» betyr at ingenting skal bestemmes uten representasjon og deltakelse av medlemmer fra gruppen som er berørt av beslutningen. Funksjonshemmede, for eksempel gjennom interesseorganisasjoner bør derfor involveres.

Kompetansen om og ressursene til kirkens tjeneste for og med mennesker med nedsatt kognitiv funksjon sikres (vedtakspunkt).

Videre bemerker komiteen «et stort engasjement for saken som bekrefter behovet for, og forventninger til tydelige grep som gjør «at kirken virkelig kan bli for alle» (UKM 07/22)».

Kirkerådet behandler handlingsplan for oppfølging av KM sak 07/23 i sitt møte i september 2024. Tiltakene som foreslås i bdrs handlingsplan er i tråd med Kirkerådets forslag til handlingsplan.

Borg bispedømmeråd har et kontinuerlig fokus på universell utforming gjennom sitt planverk fra strategimål til tiltak i årlige aktivitetsplaner knyttet til resultatmål 3.1.2.

Borg bispedømmeråd har et kontinuerlig fokus på universell utforming gjennom sitt planverk fra strategimål til tiltak i årlige aktivitetsplaner knyttet til resultatmål 3.1.2.

Strategiplanen har tre strategiske mål for Dnk Borg:

1. Den norske kirke er synlig i samfunnet, oppleves relevant og engasjerer seg i menneskers liv.
2. Flere opplever tilhørighet og fellesskap ved å søke dåp, konfirmasjon og delta i barne- og ungdomsaktiviteter.
3. Flere deltar i og opplever gudstjenester, kirkelige handlinger og kirkelige møteplasser som inkluderende og trosstyrkende fellesskap.

Bispedømmerådet vedtok høsten 2023 en plan for samfunn og diakoni. Punkt 4 Lokal rettferdighet omfatter blant annet arbeid knyttet til universell utforming og tilgjengelighet gjennom følgende tiltak:

- Oppfordre til deltakelse på Stolthetsparaden for funksjonshindrede og å stille opp på andre arrangement og lokale markeringer på samme måte som under Pride
- Arbeide for likestilling for mennesker med nedsatt funksjonsevne gjennom inkluderende menighet
- Jobbe videre med nettverk og fagsamlinger knyttet til inkludering og likestilling.
- Arbeide for å få etablert flere frivillige ressursgrupper for å fremme lokal rettferdighet

Satsing vedtatt 11.6.24 i Årsplan 2024-25

I bispedømmerådets møte i juni ble ny årsplan vedtatt med en Ny satsing Universell utforming: Bidra til at alle sokn har informasjon på nett om tilgjengeligheten i sine bygg/kirkegård. Bidra til at flere kirker blir universelt utformede. Øke bevissthet og kompetanse om universell utforming. Legge til rette for at barn og unge kan delta på kirkelig undervisning og læring uavhengig av funksjonsvariasjoner.

4 Handlingsplan Likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet – universell utforming av og i kirken

Oppfølging av KM sak 07/23, KR sak 73/24.

I treårsperioden 2025-2027 vil Borg bispedømmeråd følge opp Kirkemøtets vedtak i sak 07/23 Likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet- universell utforming av kirken, og Kirkerådets handlingsplan for Likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet gjennom en handlingsplan basert på Kirkemøtets 7 punkter og de fem områdene i sjekkliste for inkluderende menighet [sjekkliste-inkluderende-menighet-stor.pdf \(kirken.no\)](#):

- 1. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal sikre og fremme deltakelse og representasjon av medlemmer med funksjonsnedsettelse.**
  - 1.1 aktivt jobbe for at ungdom som møter funksjonshindringer deltar på ungdomsting
  - 1.2 aktivt jobbe for at mennesker som møter funksjonshindringer inviteres til å delta i arbeidsgrupper og utvalg i lokalkirken.
  - 1.3 Etablere faste årlige møter med interesse- og brukerorganisasjoner på bispedømmenivå.
- 2. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal styrke kompetanse, bevissthet og erfaringsdeling om barrierer, funksjonshemming og universell utforming samt dobbel sårbarhet for etniske minoriteter og andre interseksjonelle tilnærminger til temaet funksjonshemming.**

På dette punktet avventer vi resultater fra Kirkerådets arbeid med kunnskapsinnhenting.

- 2.1 Jobbe for at flere menigheter blir inkluderende menigheter: [sjekkliste-inkluderende-menighet-stor.pdf \(kirken.no\)](#)
- 2.2 Oppfordre ledere på alle nivåer til å bruke Bufdirs opplæringsmateriell for Fn konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne: [CRPD – Veiledning til FN konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne | Bufdir](#) og universell utforming: [Universell utforming og tilgjengelighet | Bufdir](#)
- 2.3 Oppfordre medarbeidere, menighetsråd og fellesråd til å praktisere prinsippet «Nothing about me, without me». Når man snakker om, planlegger eller gjennomfører aktiviteter for

mennesker som møter funksjonshindringer, snakk med, planlegg sammen og gjennomfør sammen med mennesker som møter funksjonshindringer.

- 2.4 Oppfordre menighetsråd og fellesråd til å samarbeide med kommune og andre organisasjoner lokalt om handlingsplaner for universell utforming og tilgjengelighet i lokalsamfunnet.
- 2.5 Sørge for at historier om best practice på feltet blir delt månedlig i Borg bulletin/nettsidene til Borg bispedømmeråd.
- 2.6 Sørge for kartlegging av tro -og livssyn i bofellesskap, hjemmesykepleien og sykehjem.
- 2.7 Gjennomføre samtaler om religionsfrihet med helse og omsorgstjenesten i alle kommuner

3. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal fjerne fysiske barrierer.

Ifølge CRPD skal produkter, omgivelser, programmer og tjenester utformes universelt. Fysisk tilgjengelighet er en viktig forutsetning for deltakelse. Det gjelder kirkens bygg og utearealer, men også kirkens interiør, utdelingsmateriell som brukes i undervisningen, salmeboken osv. samt digitale løsninger.

3.1. Borg bispedømmeråd vil fremme universell utforming av kirkens bygg og utearealer gjennom veileder om universell utforming og mal for tilgjengelighetsmelding og i kirkebevaringsprogrammet.

3.2. Bistå domkirken slik at den blir tilgjengelighets-sertifisert, og stimulere flere kirker til samme sertifisering.

3.3 Oppmuntre alle menigheter til å ha informasjon om tilgjengelighet på sine nettsider etter følgende mal: [Hvordan beskrive tilgjengeligheten av kirken? - Ressursbanken, Den norske kirke](#)

4. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal fjerne ikke-fysiske barrierer i kirkens tilbud for å sikre alle deltakelse og fellesskap.

Å fjerne ikke-fysiske barrierer kan for eksempel handle om tilgang til informasjon gjennom tegntolking, teksting, synstolking og alternative kommunikasjonsformer som alternativ supplerende kommunikasjon. Men ikke minst handler det om å utforske på hvilken måte for eksempel forkynnelsen og liturgien, organisering av aktiviteter og undervisning utestenger noen og å jobbe med å fjerne disse barrierene.

4.1 Arbeide for å øke kompetanse og formidle informasjon om ressurser og metodikk som bidrar til at kirkelige handlinger, undervisning og aktiviteter er inkluderende og utformes slik at alle kan delta.

4.2. Fortsette arbeidet med å øke kjennskap til funksjonshemmingsteologi og utforme språk og praksis for liturgi, undervisning og forkynnelse i tråd med dette. Jobbe for at avsnittene «Noen hovedbegreper i ordningen», «En gudstjeneste for alle» og «Universell utforming» i kapittel 16 (side 312-316) i boken «Gudstjeneste for Den norske kirke» (2020), er styrende for gudstjenestearbeidet.

4.3. Utvikle og formidle materiell for hvordan barn og unge med ulike funksjonsvariasjoner kan delta i barne- og ungdomsaktiviteter på en egen temaside på Borg bispedømmeråd eller i

ressursbanken i samarbeid med Kirkerådet. Begynne med arbeidet slik at alle kan delta i konfirmantundervisningen.

4.4 Sørge for at alle ansatte i Dnk behersker noen tegn slik at alle uansett funksjonsevne kan bli møtt på en god og inkluderende måte.

4.5 Oppfordre flere menigheter til å inngå samarbeid med hverandre i prostiet om økonomi og inkludering slik som i Øvre Romerike.

4.6 Bidra til at Tale Bustehale blir brukt i læring og undervisning flere steder, for eksempel i breddetiltak som 4 og 6 årsbok. Bidra til at Tale bustehale utvikles videre med bla tema om døden.

4.7 Bispedømmet arbeider for å øke kompetanse og bevissthet til de med undervisningsansvar om hvordan møte barn og unge med utfordringer innenfor ADHD, autisme eller andre kognitive funksjonsnedsettelse.

5. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal være en arbeidsplass som fremmer likestilling, inkludering og mangfold også når det gjelder funksjonshemmede.

En viktig del av å skape et inkluderende arbeidsliv er universell utforming og systemer for individuell tilrettelegging. Det handler om å sørge for at kirken kan ansette funksjonshemmede, men også å sørge for at ansatte som får en funksjonsnedsettelse fortsatt kan jobbe i kirken. Utgangspunkt for dette må være økt kunnskap om ansatte med funksjonsnedsettelse opplever i kirken. Dette punktet ivaretas i handlingsplan for LIM (lenke).

6. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal sikre retten til tros- og livssynsutøvelse for mennesker som mottar helse- og omsorgstjenester i tråd med menneskerettighetene og inkorporeringen av CRPD.

Dette gjelder for eksempel mennesker med demens eller utviklingshemming og i økende grad mennesker som bor hjemme og mottar omsorgstjenester i sitt hjem. Å sikre retten og muligheten til å delta i religiøse aktiviteter forutsetter derfor kunnskapsøkning og god samhandling mellom menigheten og helse- og omsorgstjenesten samt involvering av pårørende.

6.1. Bidra til at flere menigheter har formaliserte avtaler med kommunene som sikrer at alle, og særlig barn og unge får delta i kirkens aktiviteter og utøve sin tro.

6.2. Utvikle webinar og samle ressurser som hjelper menigheter i samhandlingen med kommunen.

6.3. Støtte frivillige eller andre medarbeidere som ønsker å støtte rettighetsarbeidet blant mennesker og pårørende som mottar helse- og omsorgstjenester. For eksempel etter modell fra Enebakk.

6.4 Fortsette arbeidet med å tilrettelegge tilbud for mennesker som mottar helse og omsorgstjenester.

7. Kirkemøtet vil at Den norske kirke skal ivareta funksjonshemmedes rettigheter og universell utforming gjennom opplæring av folkevalgte, ansatte og frivillige medarbeidere samt i utvikling av systemer, rutiner og planer.

Det må tydeliggjøres hvem som har ansvar for hva. Å realisere likeverdig tilgjengelighet og tilhørighet for alle krever strukturell forankring og gode planer for implementering. Funksjonshemmedes rettigheter må ivaretas gjennomgående i andre planer og prosesser i kirken.

7.1. kommunisere tydeligere hvem som har ansvar for universell utforming og individuell tilrettelegging, og øke kompetansen på dette feltet.

7.2. innarbeide universell utforming i utlysninger, tilskudd, prosjekter og anbud.

Bispedømmerådets vedtak 19.september:

Borg bispedømmeråd registrerer at det skjer mye godt arbeid på dette feltet.

Borg bispedømmeråd vil legge til rette for arenaer med erfaringsdeling og kunnskapsdeling som fremmer samarbeid mellom sokn og fellesråd.

Borg bispedømmeråd vedtar handlingsplanen med de endringer som kom fram i vedtak.